

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Rasismus na českých fotbalových stadionech

Zuzana Řehořová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Rasismus na českých fotbalových stadionech

Zuzana Řehořová

Vedoucí práce:

Mgr. Lukáš Dirga, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Lukášovi Dirgovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a ochotu při vedení mé práce. Také bych chtěla poděkovat respondentům a klubu za to, že se podíleli na výzkumu této práce a za jejich upřímné výpovědi.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část.....	3
1.1. Rasismus	3
1.1.1. Rasismus jako významný společenský konstrukt	4
1.2. Koncept rasy jako sociální konstrukt.....	5
1.3. Konstrukt rasismu ve společenských oblastech.....	7
1.3.1. Konstrukt rasismu ve sportu	8
2. Rasismus na fotbalových stadionech.....	9
2.1. Vymezení zkoumaných skupin fanoušků	10
2.1.1. Hooligans	11
2.1.2. Ultras.....	11
2.2. Opatření proti rasismu diváků na fotbalových stadionech.....	12
2.3. Odborná debata k rasismu na fotbalových stadionech	13
2.3.1. Předchozí výzkumy.....	14
3. Cíle výzkumu a výzkumná otázka.....	15
4. Metodologie.....	16
4.1. Metoda výzkumu.....	16
4.2. Sběr dat	16
4.3. Zpracování získaných dat.....	17
5. Analytická část	17
5.1. Vývoj a četnost rasismu na stadionech České republiky	18

5.2. Rozdíly rasistického chování fanoušků v České republice	19
5.3. Projevy rasismu na stadionech v České republice.....	20
5.3.1. Boj proti rasismu na stadionech České republiky a tresty	23
5.4. Rasistické chování fanoušků v osobním životě.....	25
5.5. Hranice rasismu v prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras.....	26
Závěr.....	28
Seznam použité literatury a zdrojů.....	30
Resumé	33
Seznam použitých zkratk	34
Přílohy	35
Příloha č.1. – Struktura rozhovoru s fanoušky	35
Příloha č. 2. – Struktura rozhovoru se zástupcem představenstva klubu	36

Úvod

Téma rasismu je již dlouho předmětem rozsáhlých diskusí, a to jak mezi laickou veřejností, tak mezi politickými a odbornými kruhy. Rasismus vychází z předsudků a rasisté se zaměřují především na fyzické rozdíly, jako jsou odlišnosti v barvě pleti nebo rysy. Diskriminace na základě rasových předsudků je závažným sociálním problémem, který se projevuje v mnoha oblastech a na různých úrovních. Jedním z aktuálních témat je výskyt rasistických výroků na sportovních stadionech, kterému jsem se rozhodla věnovat ve své bakalářské práci a zaměřila jsem se na české prostředí fotbalových stadionů.

Fotbal je jedním z nejstarších, nejoblíbenějších sportů ve světě, stejně jako v České republice, kde fotbalové zápasy pravidelně přitahují tisíce diváků, svědčí to tedy o vysoké návštěvnosti zápasů a v návaznosti to přispívá k různým projevům diváckého násilí a projevům výtržnictví včetně rasismu. Divácké násilí má svůj původ v Anglii, odkud se tento fenomén rozšířil do Evropy včetně České republiky. Na základě toho během utkání bývají zvýšená bezpečnostní opatření zajištěná pořadatelskou službou a hostujícím klubem utkání, nechybí ani přítomnost složek Policie České republiky. Zároveň existují mřížemi a bezpečnostní sítí zabezpečené sektory, kde se soustřeďují věrní fanoušci, kteří jsou obecně náchylnější k útokům než ostatní tribuny. Fenomén rasismu v tomto prostředí fanoušků českých týmů, kteří praktikují rasovou diskriminaci hráčů různých ras, se odehrává od příchodu prvních hráčů tmavé pleti na počátku 90. let. V projevech rasismu se jedná především o cílené verbální napadání, napodobování různých zvuků (např. opičí zvuky) nebo bučení.

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla věnovat rasismu na českých fotbalových stadionech, kde budu na rasismus pohlížet jako na rasismus sociálně konstruovaný. Zejména jsem se věnovala legitimizaci subjektivní fyzické a psychické pohody z rasistického chování fotbalových příznivců a analýze rasismu jako společenského fenoménu na stadionech České republiky, jeho původu, míře projevů a odlišností a jak jej fanoušci vnímají na stadionu a v jejich osobním životě. Ve svém výzkumu jsem poukázala na pohled účinnosti prevence tohoto chování. Rozhodla jsem se tedy analyzovat fenomén rasismu a zaměřit se na popis jeho rozmanitosti ve fotbalovém prostředí.

Pravidelně navštěvuji fotbalová utkání české fotbalové ligy a otázky rasové diskriminace jsou často příčinou negativních reakcí veřejnosti ke komunitě fanoušků fotbalu. Rasismus je problém, který nelze z fotbalových tribun eliminovat zvýšenými bezpečnostními opatřeními a tato práce měla za cíl identifikovat hlavní motivace, které jej způsobují. Pro tento účel jsem zvolila jako cílovou skupinu mého kvalitativního výzkumu založeného na rozhovorech fanouškovskou skupinu tradičního prvoligového týmu s velkou fanouškovskou základnou a zástupce představenstva tohoto klubu. Na základě toho bylo možné tedy získat odpověď na výzkumnou otázku a cíle práce, čehož se mi podařilo dosáhnout pomocí analýzy rozhovorů a zúčastněného pozorování.

1. Teoretická část

1.1. Rasismus

Rasismus je ideologie založená na myšlence, že některé rasy jsou nadřazené a jiné rasy jsou jim podřazené. Jde o ideologii, která se skládá z několika pojmů, založených převážně na obavě z cizího a věřící v duševní a fyzickou nerovnost mezi rasami. (Wolf, 2000) Klíčovým prvkem je rozdílnost mezi rasami jednotlivců a dopad těchto rozdílů na historii a kulturu lidstva. (Wolf, 2000) Teprve v 18. století získal výraz „rasa“ svůj moderní význam a až do té doby nebyla „jiná rasa“ používána k diskriminaci, ale naopak byla lidská variabilita a odlišnosti jednotlivců a skupin přijímána s nedůvěrou a odstupem kvůli fyzickým a charakterovým rozdílům. Lidská společnost již od pradávna projevuje pocity nedůvěry a odporu vůči cizincům. Rozdělování lidí do rasových kategorií je základem rasismu, stejně jako v případě jiných sociokulturních rozdílů. (Chmelík, 2001)

V době 20. a 30. let 20. století se rasismus stal velmi nebezpečnou ideologií, která se postupně prohlubovala. Rasismus však může být uplatňován i vůči náboženské rase, tak jak je zmiňováno v předešlé kapitole. Největší nebezpečí pro společnost tato ideologie představovala během druhé světové války v německé nacistické ideologii, která byla zaměřena hlavně proti Židům a Romům. Během této doby se pojem rasismus stal nebezpečným fenoménem, který se projevoval diskriminací a násilím vůči lidem různých rasových a etnických skupin. Tyto ideje měly velký dopad na historii a kulturu lidstva a v současnosti se stále potýkáme s důsledky tohoto nebezpečného a škodlivého myšlení. Proto je důležité tyto ideje odsoudit a bojovat proti nim ve všech formách, aby se rasismus stal minulostí. (Frederickson, 2003)

Koncept „rasa“ zahrnuje společensky konstruovanou představu, že lidské populace mohou být rozděleny na biologicky izolované a samostatné kategorie na základě fyzických a kulturních charakteristik. (Golash-Boza, 2016) *„Historicky se vyvinul v souvislosti s rozvojem srovnávací anatomie, kdy věda objevovala a upřesňovala, že lidský rod (homo sapiens) není jednotný, nýbrž se odlišuje určitými anatomickými znaky, jako je barva kůže, vlasů a očí, tvar lebky a obličeje, výška a tělesné proporce.“* (Průcha, 2010, s. 62)

Všechny teorie rasové diskriminace¹ jsou založeny na myšlence, že lidstvo bylo od počátku rozděleno na různé kategorie ras, některé nižší a jiné vyšší a podle příznivců této ideologie je bílá rasa na vrcholu lidského vývoje. (Wolf, 2000) „*Typickým znakem rasově motivované trestné činnosti je motiv – rasismus, který se projevuje především jako přesvědčení o výjimečnosti, nadřazenosti, převaze bílého etnika.*“ (Chmelík, 2001, s. 55) Diskriminace na základě rasy se projevuje narušováním rovnoprávnosti menšinového obyvatelstva a vycházejí z ní potřeby prosazovat tzv. afirmativní opatření. (Průcha, 2010) Tyto opatření se zaměřují na zabránění diskriminace a podporu nápravy nerovnosti vycházející z tradičních názorů, praktik a struktur v rámci společnosti. (Linková, nedatováno) „*Pokud lidé definují situace jako reálné, jsou reálné i ve svých důsledcích.*“ (Thomas a Thomas, 1928, s. 572)

1.1.1. Rasismus jako významný společenský konstrukt

Rasismus je příkladem myšlenkového konstruktů, který hluboce změnil životy lidí na osobní i společenské úrovni, přestože pojem rasy je čistě arbitrární. K přežívání rasismu přispělo i chybné a zavádějící rozlišování mezi osobou a společností. Když se fungování společenských institucí v oblastech, jako je bydlení, zaměstnání, vzdělávání a zdravotní péče, prolíná, vzniká institucionální rasismus. Výsledkem je, že lidem, kterým byly odepřeny příležitosti získat zkušenosti a pověření v jedné oblasti, jsou automaticky odepřeny i v jiných oblastech. Institucionální rasismus může existovat, aniž by na vlivných pozicích byli rasisté nebo lidé s předsudky. Rasismus je vnímán jako společenská norma, odraz naší kolektivní identity a projev našich skupinových zájmů, pokud je chápán jako produkt společnosti a kultury. Proto je důležité uvažovat o rase a rasismu jako o pojmech, které jsou přítomny jak ve společenských institucích, tak v jednotlivcích. (Meacham, 1996)

„*Sociální, respektive sociokulturní fenomén, vycházející z rasových předsudků nebo teorií zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost, přičemž rasový, tj. biologický aspekt je jen určitým stigmatem.*“ (Dacík, 2001, s.78) Rasismus má dva hlavní aspekty jako ideologie. Na jedné straně ovlivňuje chování lidí, například jejich pohled na

¹ Rasová diskriminace – odlišný přístup k jedné skupině než k jiné nebo celku na základě etnického původu, víře atp.

svět a volbu přátel na základě fyzických a morálních kritérií, a také ovlivňování sociálního prostředí, ve kterém rostou jejich děti. Na druhou stranu se rasismus objevuje v některých diskurzích a systémech vědění, které staví na rozdílnosti. Protože tato rozdílnost je viditelná a neměnná, je jí přisuzován stigmatizující charakter. Rasismus připoutává člověka k jeho původu a tělo je klíčovým prvkem, kterým je identifikován, což redukuje jeho lidskost na otázku fyzických rozdílů, které jsou označovány za jednoznačné a „přirozené“. Klíčovým rysem rasistické ideologie je víra v důležitost viditelnosti základních lidských vlastností, kterou tělo hraje v každodenním prožívání rasismu. (Hamar et al., 2007)

Podle výzkumu nových rasismů² i implicitních předsudků se obsah, povaha a účinky nových druhů rasismu vyvíjejí. Sociální aktéři a procesy, které jsou zodpovědné za vývoj a udržování rasismu, jsou předmětem dalšího směru vědeckého zkoumání. Rasizace je proces vytváření rasového významu, který zahrnuje vývoj rasových kategorií, významů a nálepek a také aplikaci těchto nálepek na jednotlivce, věci a koncepty. Důraz rasizace na vytváření rasového významu mění analytickou pozornost z podstaty rasismu na osoby a skupiny, které se na něm podílejí. (Clair a Denis, 2015)

Rasová identita, která umožňuje lidem identifikovat a kategorizovat ostatní, a přístupy národních států (jako je sčítání lidu nebo tzv. standardizované vzdělávání), kde dochází k podobným procesům kategorizace a definování lidí, jsou součástí rostoucího zájmu o rasizaci jako procesu mezilidského setkání, který neúmyslně replikuje rasové nerovnosti tím, že definuje zvyky, styly a formy sebeprezentace. Důraz kladený na rozmanitost rasových klasifikací a rasového chování je jednou z výhod studia rasismu jako sociálního konstruktů. S výzkumem, který osvětlil, jak se v určitých kontextech udržuje rasová nespravedlnost a předsudky, se rasa poprvé stala významným identifikátorem. (Clair a Denis, 2015)

1.2. Koncept rasy jako sociální konstrukt

Východiskem pro mou práci je koncept rasy jako sociální konstrukt. Rasa je spíše sociálním konstruktem než biologickým faktem, jelikož biologie popírá koncept rasy.

² Nový rasismus – pojem, který se používá pro předsudky a diskriminaci na základě kulturních rozdílů mezi etnickými nebo rasovými skupinami a nadvládu bílé rasy.

Koncept lidských ras je společensko-kulturní výtvar, který byl výsledkem společenského vytváření kategorií ovlivněný kulturními, politickými a ekonomickými faktory. S tím úzce souvisí rasismus, kdy je některým rasám přisuzována přirozená nadřazenost a jiným rasám na druhé straně podřízenost. Koncept rasy může hrát důležitou roli v procesu formování identity jednotlivců, kteří si mohou zvolit, k jaké rase se chtějí přidružit a tím si utvářejí svou identitu. (Šmausová, 1999) Zpravidla jsou na základě konceptu rasy vytvářeny dvě skupiny – osoby, které jsou obětí rasismu a osoby, které rasismus praktikují. (Hamar et al., 2007)

„V tomto smyslu je „rasa“ jedním z klasifikačních prostředků, jejichž prostřednictvím se sociální realita uspořádává a jejichž prostřednictvím se určuje místo jednotlivce v sociální realitě.“ (Hamar et al., 2007, s.9) Pojem rasa vychází z naturalistického myšlení, které se často šíří potřebou ospravedlnit nespravedlivé společenské vztahy mezi lidmi prostřednictvím nezměnitelných dědičných charakteristik a dochází k přetváření rozdílů mezi lidmi na nezměnitelné, biologické vlastnosti a nelze je nijak ovlivnit. Tento proces je podporován a upevňován mocenskými strukturami a stereotypy a projevuje se například v diskriminačních zákonech, nebo v nerovnostech na trhu práce. (Šmausová, 1999)

„Skutečnost, že ‚rasy‘ představují diskriminační sociální konstrukce, opravňuje k tomu, označit tuto praxi jako rasismus.“ (Šmausová, 1999, s. 438) Diskriminace a rasová nerovnost zůstávají i dnes stále přítomny ve společnosti, jelikož dochází k procesu, při kterém jednotlivci nejsou posuzováni na základě skutečných individuálních charakteristik, tudíž jsou tyto pojmy označovány jako rasistické předsudky nebo stereotypy. (Šmausová, 1999) V kulturním rámci jsou rozdíly v barvě pleti vnímány jako významné, zatímco jiné charakteristiky (např. barva očí aj.) nejsou, i přes to, že jsou stejně připisovány lidským pozorovatelným vlastnostem a významu. Odlišnost nebo cizost je v rámci sociální konstrukce pouze vnímaná v kontextu vztahu s těmi, kteří diskriminují na základě rasových kategorií. Proto by mělo být odmítnuto vnímání rasy jako přirozené vlastnosti lidí. Vzhledem k tomu, že se rozdílným lidským rasám dal význam, nelze je ignorovat v úsilí o vymýcení rasismu a xenofobie. (Kamín a Machalová, 2003)

1.3. Konstrukt rasismu ve společenských oblastech

Základní definice rasové diskriminace je nespravedlivé zacházení s jednotlivci nebo skupinami na základě jejich rasy nebo etnického původu. Lidem se dostává rozdílného zacházení, pokud se jim dostává odlišného zacházení na základě jejich rasy. V porovnání s minulostí je nyní náročnější určit míru diskriminace. Přetrvávající předsudky mohou ovlivnit příležitosti a každodenní život. Diskriminace hraje významnou roli v tom, proč mají lidé tmavé pleti horší příjmy, bydlení a uplatnění na trhu práce, než lidé bílé pleti. Je však velmi důležité si uvědomit, že rasové předsudky ovlivňují způsob rozdělování zdrojů a příležitostí. (Pager a Shepherd, 2008)

S rasismem se setkáváme i ve společenských oblastech. Jednou z těchto oblastí je bydlení, což je nejen základním lidským právem samo o sobě, ale také podmínkou pro zajištění mnoha dalších základních práv a lidské důstojnosti. Bydlení je nezbytné pro získání přístupu k zaměstnání, zdravotnickým zařízením, vzdělávacím institucím, potravinám, hygienickým službám, dopravě, vodě, elektřině a dalším veřejným službám. Podmínky bydlení velkého počtu lidí na celém světě jsou v některých případech špatné a často porušují právo na řádné bydlení. Rasové a etnické menšiny tvoří velkou část těchto znevýhodněných osob a jsou neúměrně postiženy překážkami v přístupu k bydlení a jeho zabezpečení. (Human Rights Council, 2021)

Skupiny rasových menšin jsou institucionálními pravidly nebo postupy, které jsou založeny na rasových stereotypech, běžně vylučovány z pracovních příležitostí a z výběru zaměstnání, i přes to, že většina států přijala předpisy zakazující diskriminaci na základě rasy na pracovišti. Rasa a etnický původ mají v mnoha zemích stále velký vliv na to, kdo má přístup ke vzdělání a jak dobře si v něm vede. Distribuce vzdělávacích zdrojů je dalším ukazatelem systémové nerovnosti ve vzdělávání a rasová diskriminace ve vzdělávacích postupech neúměrně znevýhodňuje menšinové komunity. (Human Rights Council, 2021)

Příslušníci menšinových nebo zranitelných rasových, etnických či jiných skupin jsou často vystaveni obtěžování, svévolnému zatýkání a následně špatnému zacházení při vymáhání práva nebo v soudních řízeních. Tyto vzorce mají dlouhodobé dopady na rasově odlišné komunity a odrážejí se v policejním řízení, trestním stíhání, trestech a uvěznění. Rasismus a rasová diskriminace staví rasizované obyvatelstvo do

nebezpečných fyzických, sociálních, kulturních a právních podmínek a prohlubuje jeho izolaci a odcizení. (Human Rights Council, 2021)

Na tento problém reagují politici pomocí vládních strategií v boji proti rasismu. Jednou z těchto strategií v České republice je strategie v boji proti rasismu obsahující několik opatření, která mají vést k naplnění cílů zlepšení právního rámce pro boj proti rasismu a xenofobii, zvýšení povědomí o problematice rasismu a xenofobie, podpora obětí rasistických trestných činů a podpora vzdělávání v této oblasti. Cílem je především zlepšit situaci v oblasti boje proti rasismu a xenofobii v České republice a je platná od roku 2021 do roku 2030. Připravilo ji Ministerstvo vnitra České republiky ve spolupráci s dalšími resorty a odborníky na problematiku rasismu a xenofobie. (Úřad vlády ČR, 2021)

Zároveň v České republice existuje několik kampaní a komunitních snah zaměřených na vymýcení rasismu a xenofobie. Jednou z nich je kampaň „Hate Free Culture“, jejímž cílem je ukončit předsudky a nenávisť vůči menšinám v České republice. Cílem této kampaně je podporovat toleranci prostřednictvím vzdělávání a informací, a zároveň předcházet projevům rasismu, předsudků a xenofobie. V rámci této kampaně, která byla zahájena v roce 2014, si organizace klade za cíl zvýšit povědomí veřejnosti o problematice rasismu a xenofobie v České republice a podpořit dobrou vůli mezi různými demografickými skupinami. (Veverková et al., 2021)

1.3.1. Konstrukt rasismu ve sportu

Lidé tvrdí, že sport je příkladem rasové rovnosti, která napomáhá integraci lidí jiné pleti do společnosti, nabízí jim cestu k pokroku a lepšímu životu a je prostá segregace a předsudků. I když je nyní méně otevřených projevů rasismu, neznamená to, že rasismus vymizel. V dnešní době převažuje „nevědomý rasismus“. Za rasismus je většinou zodpovědné nevědomí. Jak již bylo uvedeno, v pozadí našeho nelogického lpění na pojmu rasy stojí soubor představ. Tento nevědomý rasismus se projevuje velmi často ve sportu. Zatímco lidé bílé pleti jsou považováni jako inteligentní a pracovití sportovci, lidé tmavé pleti jsou často charakterizováni slovy, která naznačují, že jejich sportovní úspěch je výsledkem přirozeného talentu. (Anderson, 1996)

Převaha sportovců tmavé pleti byla vysvětlována dvěma způsoby. Prvním je tvrzení, že sportovci tmavé pleti si své schopnosti vypěstovali jako prostředek úniku

z chudoby. Druhé tvrzení zní, že sportovci tmavé pleti jsou nějakým způsobem geneticky odlišní od bílých sportovců a že jejich sportovní úspěchy jsou odrazem těchto genetických rozdílů. „*I když takový výzkum začíná přiznáním, že černí sportovci jsou lepší, tato nadřazenost, se paradoxně obrátila proti nim v tom smyslu, že nemají takové ctnosti, jako je ‚disciplína‘ a trvalé úsilí, za které jsou běloští sportovci pravidelně oceňováni.*“ (Anderson, P. M., 1996, s. 364) To je paradoxní způsob, jakým je nadřazenost černošských sportovců využívána proti nim. (Anderson, P. M., 1996)

2. Rasismus na fotbalových stadionech

"Fotbal je jedním z nejoblíbenějších sportů na celém světě." (Sassoon V., 2010, s. 9) Rasismus na fotbalových stadionech se netýká pouze skupin Hooligans a Ultras, ale obecně celého publika či převážně kotle³, nicméně tyto projevy jsou nejtypičtější právě u těchto skupin. Projevují se především pokřiky a napodobováním opičích zvuků, ale i organizovaně, například formou chorálů a vyvěšováním transparentů v sektoru. Tento jev má svůj původ v Anglii, na počátku 70. let, kdy začal přibývat počet hráčů tmavé pleti nastupujících v dresech týmů anglické ligy. (Smolík, 2008)

Od začátku 90. let se vyskytují rasistické pokřiky v České republice, což je úzce spojeno s nástupem prvních hráčů tmavé pleti do českých a československých fotbalových klubů. Většina případů rasismu během fotbalových zápasů se odehrává na stadionech ve střední a východní Evropě, ale také ve Francii, Španělsku a dalších zemích. V Itálii, kde jsou dokonce k vidění hákové kříže⁴ nebo obrazy Benito Mussoliniho⁵, je rasismus zcela zřejmý a velmi rozšířený. (Smolík, 2008) „*Rasismus projevující se na fotbalových stadionech je jedním z největších a nejtypičtějších problémů současného fotbalu.*“ (Smolík, 2008)

³ Kotel – sektor stadionu obsazený vášnivými diváky, věrnými fanoušky a skupinami Ultras a Hooligans.

⁴ Hákový kříž – svastika.

⁵ Benito Mussolini – politik a fašistický diktátor.

Rasismus na fotbalových stadionech se objevuje především v sektoru kotle a iniciátory většinou bývají fanoušky skupin Hooligans a Ultras. Rasistické urážky mají obvykle podobu individuálního pokřikování, což v mnoha případech vyústí do systematického pokřikování celého sektoru či části stadionu. Někdy se můžeme setkat také s plánovaným projevem rasismu na tribunách, který se většinou projevuje neslavením gólu hráče tmavé pleti nebo pískotem, při jeho dotyku s míčem či přirovnáváním hráčů k opicím. Na fotbalových stadionech se lze také setkat s rasistickými symboly na transparentech vyvěšovaných fanoušky, v podobě chorálů a v některých případech i na sociálních sítích. Velmi významným symbolem je číslo 88, které značí kód „Heil Hitler“⁶. Výjimkou nejsou ani vyhazované předměty v podobě ovoce (banány, citrony), které má také upozorňovat na přirovnání k opicím, na hráče tmavé pleti. (Mareš et al., 2004)

Rasismus na stadionech v České republice se příliš neliší od rasismu v Evropě obecně. Na stadionech v České republice se můžeme setkat s rasismem ze strany diváků k hráčům, ale ve výjimečných případech také s rasismem mezi hráči samotnými nebo v rámci realizačního týmu. V podání fanoušků se příliš nerozlišuje, zda je hráč tmavé pleti hráčem soupeře nebo týmu, kterého je divák příznivcem, například z důvodu vyšších nároků na fyzickou výkonnost hráče tmavé pleti. V případě rasistického urážení či rasové diskriminace na hráče týmu soupeře hrají velkou roli emoce a rivalita, v takových případech mnohdy může docházet k nejasnostem, kdy dochází k rasismu a kdy nikoliv. (Slepička et al., 1990)

2.1. Vymezení zkoumaných skupin fanoušků

Na stadionech se setkáváme se čtyřmi skupinami fanoušků. První skupinu tvoří fotbaloví diváci, které lze nazvat objektivními lidmi, kteří nejsou spjati s žádným klubem, utkání sledují především pro radost z průběhu a vývoje zápasu, ve formě zábavy ve svém volném čase a vybírá si pro svůj zájem atraktivní zápasy. Fotbalový divák většinou zápasy sleduje prostřednictvím medií v podobě živého televizního vysílání, tedy návštěva stadionu je pro něj pouze výjimečným tzv. kulturním zážitkem. Další skupinou jsou fotbaloví fanoušci, kteří mají blízko ke svému klubu, prezentují se nošením klubových symbolů a rivalitou a

⁶ Heil Hitler - německý nacistický pozdrav, do češtiny ho lze přeložit jako Sláva Hitlerovi.

laicky jsou nazýváni jako „obyčejní fanoušci“. Takový fanoušek navštěvuje alespoň většinu utkání přímo na stadionu. Těmto příznivcům jde o prožitek z fotbalu, mají rádi svůj klub, ale i přes to se většinou do fandění zapojují minimálně. Hlavními skupinami, pro tento výzkum jsou skupiny fanoušků Hooligans a Ultras, které popíšu v samostatných podkapitolách. (Mareš et al., 2004)

2.1.1. Hooligans

Pojem Hooligans se používá pro určitou skupinu fanoušků se specifickými znaky. Příslušný klub si vybírají na základě bydliště a sympatií, především k radikálním fanouškům. Tato skupina fanoušků se účastní většiny utkání a jejich hlavním zájmem jsou skupiny Hooligans týmu soupeře. Jsou organizovány tak, že mají své vůdce a stále členy, je to uzavřená skupina a fanoušek, který se chce dostat do podvědomí členů skupiny, musí prokázat stejné priority. Členové Hooligans skupin nenosí oblečení se jmenovaným klubem a vyznačují se černým oblečením, zpravidla s výšivkou písmene H. Utkání jsou pro ně pouze záminkou, jejich hlavním účelem je vyvolání konfliktu na stadionu i mimo něj, tzv. Třetí poločas. Třetí poločas je označení pro domluvený střet dvou nebo více Hooligans skupin, za účelem bitky. Takový střet probíhá na předem domluvené lokalitě, zpravidla to bývá na odlehlých místech, s předem domluveným počtem účastníků. Skupiny se vyznačují svými vlastními zákony a jejich složení subkultury skupiny bývá velmi rozmanité – lidé s různými politickými názory (především pravíkoví extrémisté). Klub je pro ně srdcová záležitost, stejně jako pro fanoušky Ultras, ale Hooligans se snaží svůj tým proslavit spíše jako nejsilnější v pranicí. (Mareš et al., 2004)

2.1.2. Ultras

Ultras skupina je charakteristická fanatickými fanoušky, kteří vytvářejí podporu svému příslušnému klubu na tribuně. Stejně jako u skupin Hooligans, pokud se chce fanoušek stát členem Ultras, musí se dostat do podvědomí členů těchto skupin. Tyto příznivci se od sportovních diváků liší především tím, že jim nepříliš záleží na výsledku utkání, jakožto spíše na hlasité podpoře svého klubu a vlastní prezentaci na tribunách v podobě chorálů, choreografie a pyrotechnické show. Tato skupina fanoušků podporuje svůj klub na všech zápasech a prokazují se ochotou cestovat po světě, za účelem navštívení zápasů a vytvoření příjemné divácké atmosféry, a zároveň organizuje veškeré fanouškovské

aktivity pro všechny příznivce klubu. Podobně jako u subkultury Hooligans se i Ultras fanoušci přísluší k různým politickým ideologiím včetně rasismu.

2.2. Opatření proti rasismu diváků na fotbalových stadionech

Sdružení UEFA⁷ má prostřednictvím Disciplinární a kontrolní komise pravomoc trestat kluby, hráče a diváky. Tyto tresty mohou mít podobu varování či peněžních pokut, odečtení bodů, zákazu účasti diváků na utkání, anulování výsledků nebo vyloučení provinivšího se týmu ze soutěže. Skupina FARE⁸, která spojuje úsilí v boji proti netoleranci a předsudkům ve sportu, je partnerem UEFA. (Smolík, 2008)

FIFA⁹ má stejně jako UEFA disciplinární řád, v němž jsou popsány tresty udělované v případě porušení jejích pravidel se snahou bojovat proti rasismu na fotbalových stadionech a mimo jiné se jimi řídí i FAČR¹⁰, která je pořadatelem všech českých fotbalových soutěží. Všechny asociace a její členové, včetně klubů, funkcionářů, hráčů a diváků, jsou povinny tento disciplinární řád dodržovat. (Goldblatt a Acton, 2010)

Povinností pořadatelské služby je dohlížet na dodržování návštěvního řádu stadionu a zaručit jeho dodržování. Pokud pořadatelé zjistí, že se návštěvník chová v rozporu s pravidly stadionu, mají pravomoc jej z místa konání akce vykázat. Za zajištění této pořadatelské služby a za jasné zveřejnění pravidel pro hostující hráče je zodpovědný klub, který utkání pořádá. Kromě toho má klub právo uplatnit sankce včetně pokut a zákazu vstupu na stadion na dobu určitou. (Nikl, 2007)

„Odpovědnost za boj proti rasismu nesou také orgány státní správy a nevládní organizace.“ (Nikl, 2007) Pro boj proti rasismu ve sportu jsou zapotřebí přijmou konkrétní právní kroky a legislativní opatření. Příslušné složky Policie České republiky jsou na základě uzavřené dohody přítomny pro zajištění ochrany veřejného pořádku a

⁷ UEFA – Unie evropských fotbalových asociací (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Union of European Football Associations).

⁸ FARE – Fotbal proti rasismu v Evropě (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Football Against Racism in Europe).

⁹ FIFA – Mezinárodní federace fotbalových asociací (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Fédération Internationale de Football Association).

¹⁰ FAČR – Fotbalová asociace České republiky.

bezpečnosti osob, do čehož zasahují pouze v případě, kdy jsou potřebná opatření nutná a pořadatelská služba situaci uklidnit. (Nikl, 2007)

2.3. Odborná debata k rasismu na fotbalových stadionech

Navzdory značnému úsilí ze strany UEFA dochází k rasistickým událostem i nadále. Údaje odhalují prudký nárůst rasových a homofobních útoků ve fotbale. Skupina 140 poslanců Evropského parlamentu požadovala v dopise, který zaslala UEFA v roce 2019, „naléhavá opatření“. Zákonnodárci uznali úsilí organizace v boji proti rasismu a diskriminaci, včetně takzvaného „třístupňového postupu“, který umožňuje rozhodčím zastavit zápas, pokud na stadionu dojde k rasistickému incidentu, a ukončit hru, pokud pachatel pokračuje, ale tvrdili, že je třeba udělat ještě mnohem více práce. Po několika známých případech rasistického skandování a urážek v Evropě v roce 2020 se na stadionu objevila řada příznivců, kteří požádali světové hráčské organizace, aby trvaly na tom, že všichni ve fotbale i mimo něj musí udělat více pro boj proti rasismu a rasistickým urážkám a že sankce proti rasistickým urážkám jsou „jasně neúčinné“. (Katsarová, 2021)

FIFPRO¹¹ ve svém prohlášení uvedla, že podpoří sportovce nebo týmy, kteří se rozhodnou opustit hřiště, a nabídne jim jakoukoli pomoc, přičemž upozornila, že tresty uložené sportovními organizacemi mají jen malý dopad a že orgány činné v trestním řízení v mnoha zemích nejednají odpovídajícím způsobem, aby stíhaly osoby odpovědné za tyto trestné činy. V souladu s plánem UEFA musí kluby vytvořit a uplatňovat politiku proti rasismu a rasové diskriminaci podle licenčního řádu UEFA. Podle disciplinárního řádu UEFA bude navíc každý, kdo se dopustí rasistického nebo jiného diskriminačního chování či propagandy, diskvalifikován nejméně na 10 zápasů a provinivší se členská asociace nebo klub bude potrestán alespoň částečným uzavřením stadionu v souladu se stanovami UEFA. Význam kampaně UEFA „Ne rasismu“ v posledních letech vzrostl, i přes to provádění účinných protirasistických opatření a opatření na ochranu profesionálních hráčů stále zdaleka není dostatečné. (Katsarová, 2021)

¹¹ FIFPRO – Mezinárodní federace asociací profesionálních fotbalistů (přeloženo z originálního znění ve francouzském jazyce – Fédération Internationale des Associations de Footballeurs Professionnels).

2.3.1. Předchozí výzkumy

V této kapitole jsou uvedeny výsledky studie literatury „Násilné a protispolečenské chování na fotbalových akcích a faktory s ním spojené“ o příčinách násilného a antisociálního chování fotbalových fanoušků, včetně rasismu. I přes to za násilné nebo protispolečenské chování fanoušků na stadionech nemůže být zodpovědný jediný faktor či příčina.

Ukázalo se, že mnoho fotbalových fanoušků považuje požívání alkoholu za důležitý aspekt návštěvy zápasů. Důkazy však poukazují na možnost, že pití alkoholu může zvyšovat pravděpodobnost násilného a asociálního chování, včetně rasismu. Podle některých údajů zákaz prodeje a užívání alkoholu na stadionu pouze přesouvá problém nepokojů mimo stadion. Podle dalších studií umožňuje vymezení specifických prostor pro pití fanoušky účinnější kontrolu chování. (Strang et al., 2018)

V přehledu literatury byla identifikována řada vnitřních a vnějších, resp. vztahových psychologických faktorů násilného a antisociálního chování. V první řadě výzkum zkoumal skupinovou loajalitu a také adrenalin, který může být v lidech vyvolán provokováním příznivců soupeřících týmů. Literatura se zabývala tím, jak prostředí ovlivňuje chování fanoušků jak v širším slova smyslu – například jak absence sítí sociální podpory pro lidi, kteří jednají násilně nebo protispolečensky, tak konkrétně – v souvislosti s tím, jak vnímání legitimacy policie může lidem buď pomáhat v autoregulaci jejich chování, nebo naopak podporovat nepořádek. (Strang et al., 2018)

Zjištěné důkazy z různých kontextů naznačují, že rivalita mezi fotbalovými fanoušky je faktorem, který přispívá k násilnému a protispolečenskému chování, ačkoli literatura se zaměřuje spíše na domácí než mezinárodní fotbalové rivality. Byly provedeny laboratorní testy, které odhalily agresivitu, kterou mohou pocity rivality vyvolávat, zejména když tým fanoušků prohraje zápas. (Strang et al., 2018)

S tím úzce souvisí, že chování fanoušků ovlivňuje mnoho proměnných, včetně velikosti stadionu a sdílení fyzického prostoru s diváky soupeřících týmů a širokou veřejností, například ve fanouškovských zónách v městských oblastech, kde by se fanoušci mohli pokojně shromažďovat. K zastavení rušivého chování těchto fanoušků a široké veřejnosti jsou zapotřebí účinné techniky kontroly davu. Pokud je to možné, měli

by být fanoušci soupeřících týmů drženi odděleně, a to jak na stadionu, tak mimo něj. (Strang et al., 2018)

3. Cíle výzkumu a výzkumná otázka

Cílem mé práce je analýza rasismu jako společenského fenoménu na stadionech v České republice. Tomuto tématu jsem se rozhodla věnovat, protože fotbalové zápasy jsou velmi populární a navštěvované události velkým množstvím diváků. Během těchto utkání se mohou lidé setkat s různými rasovými, kulturními a etnickými pozadími. Tento druh chování nejenže může poškodit sportovní zážitek, ale také může vést k diskriminaci, násilí a dalším negativním dopadům v širším společenském kontextu. Existující opatření se zdají být nedostatečná. Z tohoto důvodu je důležité se tématem rasismu na fotbalových stadionech zabývat a hledat způsoby, jak omezit a předcházet tomuto problému.

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla zkoumat také rozdíly, které vnímají fanoušci ve svém jednání a postojích k rasistickému chování na stadionu a mimo něj. Chtěla bych tak vymezit, jaký vliv na diváky má dav a prostředí stadionu a efektivitu opatření proti rasismu na stadionech v České republice. Na základě toho bylo zamýšleno porovnání, zda tyto problémy nejsou právě jednou z příčin četnosti výskytu zkoumaného jednání.

Na závěr jsem se ve svém výzkumu zaměřila na legitimizaci prožitku rasistického chování, jelikož jsem chtěla poukázat na možnost, že by takové jednání nemuselo být zamýšleno jako urážení člověka na základě jeho rasy a odlišností. Ve svém výzkumu jsem si tak dala také za cíl definovat důvody a původ urážek směřujících na barvu pleti.

V rámci práce jsem si původním záměrem dala za cíl odpovědět na výzkumnou otázku: „*Jak se konstruuji hranice rasismu v prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras?*“. Výzkumná otázka byla od původního záměru práce upravena tak, že jsem se rozhodla po zvážení možností výzkumu věnovat kromě skupiny Hooligans také skupině Ultras, jelikož má na přítomnosti fenoménu rasismu na stadionech v České republice velký podíl. K tomu, abych mohla naplnit cíle, vyvodit z nich závěry a zodpovědět výzkumnou otázku jsem připravila metodu výzkumu založenou na rozhovorech a zúčastněným pozorováním, čemuž se budu podrobně věnovat v následující kapitole metodologie.

4. Metodologie

4.1. Metoda výzkumu

Výzkumným souborem, tedy respondenty byli členové skupin Ultras a Hooligans nejmenovaného prvoligového fotbalového týmu a zástupce představenstva daného klubu. Původně byla zamýšlena metoda výzkumu v podobě rozhovorů s respondenty během zápasu zaměřené na jejich chování a vnímání problematiky rasismu v průběhu utkání, které bych porovnávala s rozhovory se stejnými respondenty z jejich osobního života. Vzhledem k nevhodným podmínkám pro realizaci jsem tuto možnost přehodnotila a rozhodla se využít jinou metodu. Výzkum byl proveden metodou kvalitativního šetření, které bylo založeno na rozhovorech a zúčastněném pozorování. Prvním provedeným zkoumáním bylo zúčastněné pozorování. Z důvodu nepříznivých podmínek k nahrávání a etických důvodů jsem se rozhodla pro nepořizování audio a video nahrávek zúčastněného pozorování, které probíhalo během dvou domácích a dvou venkovních zápasů daného týmu, přímo v kotli zkoumaného mužstva. Během celého pozorování jsem zapisovala terénní poznámky popisné i reflektující. Metodu zúčastněného pozorování jsem zvolila za účelem potvrzení výsledků získaných pomocí rozhovorů.

Dále jsem realizovala jako hlavní výzkumný nástroj v rámci svého zkoumání polostrukturované rozhovory, před kterými jsem si zpracovala strukturu rozhovorů, tzv. topic guide, pro které jsem se rozhodla oslovit 10 fanoušků dle vlastního uvážení, které bylo provedeno na základě pravidelnosti a dlouholetosti navštěvování zápasů, a také dle jejich zkušeností a znalostí ve zkoumaném prostředí. Oslovení fanoušci souhlasili se spoluprací s podmínkou anonymity.

4.2. Sběr dat

Zúčastněné pozorování bylo nestandardizované, čehož se mi podařilo dosáhnout právě v důsledku toho, že se jedná o prostředí, ve kterém se pravidelně objevuji a jsem jeho součástí. Během pozorování se mi naskytl možnost diskuze s fanoušky, kteří nespádají do druhé části mé praktické části výzkumu.

Dále byly realizovány polostrukturované anonymní rozhovory a probíhali v nezávislém prostředí. V rámci rozhovorů jsou vymezeny pouze sociodemografické charakteristiky respondentů potřebné k realizaci výzkumu. Na základě rozhovoru byly

osobám poskytnuty stručné informace k výzkumu a pokládány otázky týkající se rasismu, obecného chování fanoušků a jejich projevům na stadionu i mimo něj, včetně poskytnutí prostoru pro doplnění informací, ke kterým by se chtěli vyjádřit. Věkový průměr respondentů byl 26 let. Zároveň jsem oslovila zkoumaný klub se žádostí o poskytnutí vyjádření postoje k mnou představeného zkoumaného tématu, který souhlasil s rozhovorem se zástupcem představenstva, kterému jsem také zachovala anonymitu v celé práci. V rámci tohoto rozhovoru jsem měla možnost získat objektivní pohled na problematiku situace.

4.3. Zpracování získaných dat

Data získaná skrze realizaci zúčastněného pozorování a rozhovorů, jsem dále zpracovala následujícím způsobem. Prvním bodem, kterému jsem se věnovala, byla úprava terénních poznámek z pozorování. Nahrávky z rozhovorů jsem pomocí přepisu převedla do textové podoby a všechny soubory vytiskla pro lepší přehlednost a interpretaci zjištěných informací.

Výsledků jsem následně dosáhla pomocí vytvoření tabulky v programu MS Excel, ve které jsem zvýraznila podobnosti ve výpovědích jednotlivých respondentů a vytvořila si kódy. Kódy jsem vytvořila dle vlastního deduktivního vnímání v souladu se záměrem a cílem výzkumu, a poté vyvodila jejich vyhodnocení.

5. Analytická část

V této části bakalářské práce jsem se zaměřila na popis výsledků získaných v rámci mého výzkumu zaměřeného na rasismus na stadionech v České republice. V první řadě jsem provedla postupně detailní popis a analýzu dat, které jsem během výzkumu získala, včetně interpretace těchto dat a jejich významu pro odpověď na výzkumnou otázku a naplnění cílů práce. Interpretace dat je důležitá pro porozumění vztahům mezi rasismem na stadionech a různými faktory, které je mohou ovlivňovat. Tyto výsledky mohou být potenciálně využity pro navrhování a implementaci opatření na potlačení rasistického chování na stadionech v České republice. K interpretaci dat jsem využila úryvky z rozhovorů s fanoušky, kterým jsem pro tuto práci přiřadila jednotlivé pseudonymy pro zachování anonymity, a zúčastněného pozorování, což mi umožnilo lepšímu porozumění

a vysvětlení daného tématu a jeho kontextu. Tento kombinovaný přístup k interpretaci dat je klíčový pro celkové porozumění výsledků výzkumu.

5.1. Vývoj a četnost rasismu na stadionech České republiky

Jedním z prvních témat, kterému jsem se během rozhovorů věnovala bylo zaměření na otázku, jak respondenti vnímají vznik rasismu na fotbalových tribunách v České republice a jaký byl jeho vývoj v průběhu času. Na základě mého průzkumu se ukázalo, že fanoušci považují tento problém za dlouhodobý a jeho počátky datují do 90. let. Tento údaj koresponduje s časovou osou v teoretické části mé práce. Tuto skutečnost potvrdil také zastupitel klubu. Je tedy zřejmé, že rasismus na fotbalových zápasech není novinkou a že jeho existence přetrvává po mnoho let. Bylo tedy důležité se zaměřit na to, jak se v průběhu času konstruovala četnost fenoménu rasismu na stadionech a jakými způsoby lze bojovat nebo se již bojuje proti jeho šíření.

Na základě otázky ke vnímání četnosti rasismu na fotbalových zápasech jsem získala různorodé odpovědi od respondentů. Někteří fanoušci se vyjádřili pozitivně a tvrdili, že se četnost rasistických projevů na tribunách snížila v porovnání s minulými lety. *„Procentuálně se snížila, ale rasismus v klubu nadále přetrvává“* (Miroslav, fanoušek zkoumaného klubu) Avšak ne všichni se na tomto tvrzení shodli. Někteří z respondentů naopak tvrdili, že rasismus se na fotbalových zápasech stále šíří a jeho četnost se v průběhu let udržuje na stejné úrovni, k čemuž bych zdůraznila výrok: *„nevidím moc změnu v průběhu let.“* (Radek, fanoušek zkoumaného klubu) Tuto skutečnost přisuzují fanoušci často současným debatám o rasismu a podle nich také mediálnímu zveličování tohoto problému. Podle fanoušků také závisí na počtu hráčů jiné pleti, kteří v sezóně v klubech figurují. *„Myslím si, že to asi záleželo, kolik hráčů černé pleti nastupovalo, dejme tomu danou sezónu“.* (Adam, fanoušek zkoumaného klubu)

Výzkumný klub, se k tématu rasismu na fotbalových zápasech staví aktivně a snaží se tomuto problému aktivně předcházet, zároveň také potvrzuje, že se rasismus vyskytuje na tribunách méně, než tomu bylo dříve. *„Počet rasistických výroků a nějakých extrémů se každou sezónou zmenšuje. Zejména proto, že klub proti tomu dělá aktivní kroky, proti rasismu a rasistickému chování.“* (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Celkově lze tedy říci, že otázka rasismu na fotbalových stadionech zůstává aktuální a vyžaduje další pozornost. Z výpovědí fanoušků je patrné, že rasová diskriminace převládá u hráčů

tmavé pleti více než u hráčů jiné, např. žluté pleti. Je důležité sledovat vývoj tohoto fenoménu a hledat možné příčiny a způsoby, jak ho efektivněji řešit a předcházet mu, jelikož je v rámci výpovědí a teoretické části práce možné dedukovat fakt, že současná opatření se zdají býti nepříliš účinná.

5.2. Rozdíly rasistického chování fanoušků v České republice

Fanoušci české fotbalové ligy jsou napříč republikou různí a některé kluby mají větší základnu fanoušků. I přes to jejich chování bývá plošně velmi podobné a rasistické projevy se nevyhnou žádným klubům. Fanoušci v rámci české fotbalové ligy si totiž často sdílejí společné hodnoty a postoje, což se projevuje i v jejich chování na stadionech. Rasismus tak není omezen pouze na určité skupiny fanoušků, ale vyskytuje se napříč celou fotbalovou komunitou. *„Fenomén rasismus a stejné urážky slyší člověk všude po republice, ať je v Teplicích, v Brně, v Plzni, na Letné nebo v Edenu.“* (Zástupce představenstva zkoumaného klubu)

Stejný pohled na to mají i fanoušci. *„Chování fanoušků je dle mně u všech stejné. Jediný rozdíl je ten, že některé kluby jsou menší a chodí na stadiony méně lidí a není to tak vidět a neřeší se to, jako na jiných.“* (David, fanoušek zkoumaného klubu) Z toho vyplývá, že rasismus na českých fotbalových stadionech je rozšířený a problém nezávisí na velikosti fanouškovské základny jednotlivých klubů. Méně se hovoří o rasismu menších klubů, i když zúčastněné pozorování prokázalo, že rasismus byl přítomen z navštívených utkání bez výjimky ze strany každého klubu. Tento problém se týká celé fotbalové komunity a vyžaduje komplexní a systematický přístup ke zvládnutí.

Na pozorovatelné rozdíly rasismu mezi kluby můžeme narazit v rámci Evropy. V evropských fotbalových soutěžích se rasistické projevy objevují ve větším měřítku než v České republice. Lze tedy také říci, že v rámci mezinárodních soutěží se rasismus ze strany fanoušků českých fotbalových týmů vyskytuje nejčastěji, protože se fanoušci přizpůsobují prostředí a atmosféře utkání. Nicméně v celkovém evropském měřítku je rasismus na českých stadionech stále na nižší úrovni. *„V Evropě je mnoho týmů, kteří jsou aktivní pravice, některé skupiny jsou opravdu organizované a doslova je nic nezastaví. Používají se tam zakázané symboly, zpívají se tam chorály, který v sobě mají takovýchle věci. V ČR tato forma není a zvedání pravice je tady v režii pár jedinců, ne ve skupině, kde se nachází stovky osob.“* (David, fanoušek zkoumaného klubu)

5.3. Projevy rasismu na stadionech v České republice

Podle výpovědí se rasismus na stadionech projevuje především bučením, napodobováním opičích zvuků a urážkami na základě barvy pleti, případně vyhazováním předmětů na hrací plochu za účelem zasažení hráče jiné pleti či národnosti, avšak takové jednání může mít pouze skrytý význam. „*Projevy jsou například ve formě nadávek, ty černá svině, černá kundo, opice, nebo zvuky opice, jakože huhuhu.*“ (Adam, fanoušek zkoumaného klubu) Nicméně, existuje názorový rozdíl v tom, kde jsou hranice rasismu na stadionech a jak se jednání trestá. Klub přistupuje k této problematice velmi striktně, když považuje jakýkoliv projev rasismu za nepřijatelný. Fanoušci se s tím ale ne vždy ztotožňují a některé projevy, jako například bučení, nevnímají jako rasistické, protože tento projev dle fanoušků není jednoznačný. Podle výzkumu jsou některé projevy rasismu nevědomé, identifikovala jsem několik faktorů, které ovlivňují rasistické chování fanoušků a jsou výsledkem zkratkovitého jednání. Je důležité si uvědomit, že ne všichni fanoušci se chovají rasisticky na stadionu a že chování fanoušků je velmi často pouze individuální záležitostí, avšak nelze vyloučit ani organizované rasistické projevy části tribuny či celého fanouškovského zastoupení. Existuje také mnoho fanoušků, kteří odsuzují rasismus a nepodílejí se na rasistických projevech na stadionech ani jinde ve svém životě.

„V České republice černochoy moc nepotkáváme a je to strach z něčeho jakoby neobjeveného a zároveň je to nejkratší možná jako urážka vůči jiný sobě. Na tom hřišti spousta těch hráčů černý pleti, bohužel ty jednodušší jedince urazí s tím, že už jako nastupují. Dost častokrát se stávalo a stává, že terčem rasismu je i hráč našeho klubu. My nevnímáme černochoy jako součást každodenního života. Když ho člověk nepotká každý den, ale jednou třeba za měsíc, tak je to pro něj furt něco nového, neznamená to, že to pro něj bude rasistický, prostě si ho všimne, i když to pro něj nic neznamená. Naopak se žlutou rasou tady máme jako každodenní kontakt, protože večerky atd., pomáhají nám každý večer v potravinách, když něco potřebujeme, všichni víme, že to koupíme tady u člověka za rohem. A když vidíme na ulici Asiata, tak už nemáme takový pocit jako strachu nebo něčeho nepřirozeného. S touto rasou jsme na bázi každého dne.“ (Zástupce představenstva zkoumaného klubu)

Prvním z faktorů, které ovlivňují rasistické chování fanoušků je strach z neznámého, který může být přítomen v případě setkání s osobou tmavé pleti, ale není tomu tak už v případě setkání s osobou žluté pleti. Tento strach vychází ze zkušenosti, že

se lidé s tmavou pletí nevyskytují v běžném každodenním životě tolik jako s jinými rasami, což může vést k vytváření předsudků a obav. Dalším faktorem, který to může ovlivňovat jsou předsudky, které jsou dány vůči rase tmavé pleti, které byly zmíněny v teoretické části práce. Klub se domnívá, že tato zkratková reakce může být jedním z faktorů, které vedou k rasistickému chování fanoušků na stadionech. Tento typ předsudků vychází z nedostatku vzdělání a povrchního vnímání, které se projevuje v zaujatosti vůči jiným rasám, a proto je také považován za prohřešek proti pravidlům a je kluby příslušně trestán.

Fanoušci se také domnívají, že problémem je zabezpečení stadionu a jeho okolí. Během utkání jsou na místě přítomné složky Policie České republiky, některé stadiony jsou zabezpečeny kamerovými systémy a sektory kotle jsou mnohdy odděleny od ostatních částí stadionu ploty, sítěmi nebo plexisklem. Fanoušci se ale s tímto zabezpečením neztotožňují, protože v nich vzbuzuje pocit uzavření a omezení svobody. „*Cítím se tam jako v kleci*“. (Kamil, fanoušek zkoumaného klubu) Podle jejich výpovědí tyto aspekty přispívají k tomu, že se od nich očekává špatné chování a mohou tak být vyprovokováni k nevhodnému chování. „*Já si myslím, že největší problém je tady to, že ten strach je vyvolaný tím stadionem jako takovým a těmi opatřeními, co tam jsou.*“ (Patrik, fanoušek zkoumaného klubu)

Klub má možnost při zápasech s menším rizikem odstranit některé prvky zabezpečení, jako jsou například sítě a ploty. Nicméně, tento krok může ohrozit bezpečnost tribun pro rodiny a další diváky. Proto je důležité sledovat reakce fanoušků na tento krok a posoudit nutnost těchto bezpečnostních prvků. I když odstranění těchto prvků může být účinným způsobem, jak zlepšit atmosféru na stadionu, zabezpečovací prvky, jako jsou kamerové systémy a přítomnost Policie České republiky, jsou stále nezbytnou součástí pořádání fotbalového utkání. Tyto prvky pomáhají předcházet násilí a rasistickým projevům a zajišťují, že jsou v případě potřeby rychle přijata opatření.

Fenomén rasismu na stadionech je způsoben především záští a neschopností fanoušků akceptovat hráče, kteří hrají za jiný tým, tedy rivalitou. „*V této bázi už tam vzniká rasismus tím, že ten hráč hraje za jiný tým, tak už proti němu vlastně něco mají.*“ (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Hráči jsou často terčem urážek a napadání ze strany fanoušků, pouze kvůli svému dresu. Je obzvláště problematické, že rasismus je často první formou útoku, kterou fanoušci použijí. Pokud by hráč s fyzickými rysy, které

obvykle vyvolávají urážky (např. barva pleti, náboženství, vzhled atd.), nastoupil na hřiště, fanoušci by tuto vlastnost použili jako záminku k diskriminaci a urážkám. Barva pleti se ukazuje jako jedna z nejčastějších vlastností, které fanoušci používají jako důvod k rasistickým útokům na hráče. „*V tomto případě bych použil asi černý žid*“ (Patrik, fanoušek zkoumaného klubu), „*První mě asi napadá výraz opice*“ (Petr, fanoušek zkoumaného klubu), „*Černota z Dachau.*“ (Michal, fanoušek zkoumaného klubu)

Na fotbalových stadionech se rasismus ze strany fanoušků projevuje i vůči hráčům tmavé pleti hrajícího za tým, který podporují. Tento jev je často spojen s tím, že hráči tmavé pleti jsou vystavováni větším nárokům a kritice ze strany fanoušků než hráči bílé pleti. Příznivci si takovéto chování ospravedlňují tím, že mnoho z těchto hráčů nedosáhlo očekávaných výkonů, které se předpokládaly při jejich příchodu do české fotbalové ligy. „*Co se týče hráčů, tmavé pleti v našem kádru. Všechno to závisí na výkonech. Pokud ty hráči podávají nadstandardní výkony, protože nadstandardní výkony jsou žádány. Tady nestačí standardní výkony z jejich strany, tak tohleto je zcela přehlíženo.*“ (Jindřich, fanoušek zkoumaného klubu) Tento druh diskriminace a předsudků je dalším faktorem, který přispívá k šíření fenoménu rasismu na stadionech a tento problém, byl také vymezen v teoretické části práce. „*To že hráč předvádí 2 roky divno výkony a divno chování a někdo na něj začne rvát, ať jde radši zase dělat bavlnu, to jako rasismus samozřejmě je taky, ale ne apriori kvůli té barvě kůže, ale kvůli těm výkonům.*“ (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) V takové situaci se mohou hráči tmavé pleti cítit izolovaní a nepochopení. Aby se tomuto chování předešlo, je nutné vyvíjet větší úsilí na vzdělávání fanoušků a osvětu o problematice rasismu a diskriminace vůbec.

Fanoušci své jednání jako rasistické často nevnímají, dle jejich výpovědí by se rasismu dopouštěli v případě fyzického napadení či jeho vybízení nebo urážení či slovního vyhrožování hráčů. „*Vždy je to menší část fanoušků, respektive skupinka fanoušků. Z celého stadionu to může být třeba 3-5 %, kdo se rasisticky projevuje.*“ (Radek, fanoušek zkoumaného klubu) Většinou se takového chování dopouští pouze menšina fanoušků, kteří mohou být ovlivněni alkoholem, který konzumují během zápasů či před zápasem, což vyplývá ze zúčastněného pozorování, během kterého jsem si vyvodila, že k rasistickému chování dochází více u fanoušků během venkovních utkání, na které se většina fanoušků dopravuje vlakem a konzumují více alkoholu již před

začátkem utkání. Tyto projevy rasistického chování jsou neakceptovatelné a nejsou pro klub omluvou.

Anonymita fanoušků na stadionech hraje také klíčovou roli v jejich rasistických projevech. V davu se fanoušci cítí bezpečně a mají pocit, že není tak snadné odhalit jejich identitu. *„Člověk by to sám jdoucí na ulici neudělal, ale když má za zády tu anonymitu tribuny nebo davu, tak mu nic nebrání to neudělat.“* (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Nicméně, během mého zúčastněného pozorování jsem zjistila, že to není pravda, protože díky kvalitnímu kamerovému zabezpečení, které je na mnoha stadionech v České republice, lze jednotlivce identifikovat. Fanoušci se tedy pouze domnívají, že jsou v anonymitě, ale v realitě tomu tak není. Tento pocit bezpečí, který je v davech často přítomen, podporuje rasistické projevy a umožňuje fanouškům vyjádřit své názory na hráče s jinou pleť, či projevy jiné diskriminace. *„Je to nejméně asi podmíněný tím, že na stadionu jsou tisíce lidí, máš tam anonymitu tribuny, nikdo nepozná, že jsi to byl právě ty a de facto je tam úplně normální vyjadřovat svůj názor a měnit ho každou chvíli.“* (Vladimír, fanoušek zkoumaného klubu) Je třeba zdůraznit, že takové jednání není přijatelné kluby a je patřičně trestáno.

5.3.1. Boj proti rasismu na stadionech České republiky a tresty

Během rozhovoru se zástupcem dotazovaného fotbalového klubu jsme diskutovali o problému rasismu a o tom, jak kluby v České republice bojují proti tomuto nežádoucímu jevu. Podle něj je největším problémem to, že česká legislativa nemá jasně definován pojem rasismus, což komplikuje úsilí klubů a orgánů vymáhat dodržování pravidel a hodnot, které sdílí s fanoušky.

„Fenomén rasismus, jak se objevuje na stadionu, forma hučení, opičích skřeků, urážení černochoů vůči jejich barvě pleti tak v právně trestním hledisku není nijak trestně právní, protože rasismus je definovaný právně tak, že někdo nabádá, aby se dělo něco zlého, z důvodu toho, že je černý.“ (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Klub se snaží potlačit rasistické projevy fanoušků tresty, v podobě pokut a zákazu vstupu na stadion. Tyto kroky jsou však pouze reaktivní a klub také hledá způsoby, jak aktivně poučovat fanoušky a předcházet tak rasistickým incidentům v budoucnosti. I když je tento problém obtížný, kluby se snaží najít efektivní řešení, aby fotbalové zápasy byly pro všechny bezpečným a příjemným zážitkem.

FIFA a UEFA mají k rasismu podle zástupce klubu na fotbalových zápasech nulovou toleranci a snaží se bojovat proti rasové diskriminaci různými způsoby. Pokud jsou během zápasu zaznamenány rasistické projevy fanoušků, mohou být odehrávající se zápasy přerušeny nebo dokonce ukončeny. FIFA a UEFA mohou také udělit klubům pokuty, udělit zákaz vstupu divákům na stadion a odebrat body v případě, že jejich fanoušci se opakovaně dopouštějí rasistických projevů. Osobně se dotazovaný setkal pouze s případem udělování pokut klubům a uzavřením stadionu pro diváky v rámci jednoho utkání, což samozřejmě nemá na deviantního fanouška dostačující dopad.

Většina fanoušků se shoduje v tom, že kluby mají právo rozhodovat o tom, jaké pravidla platí na jejich stadionu, a tudíž souhlasí s tresty udělovanými klubem za porušení pravidel, především ohledně rasistického chování. „*Klub přece na svém stadionu dělá, co chce, jestli tam bude chtít dávat miliony, tak ať je dává, jestli tam pak budou dál chodit lidi, to už je jenom na nich.*“ (Patrik, fanoušek zkoumaného klubu) Nesouhlas vzniká v tom, že jim připadají pokuty příliš vysoké. „*Některý ty tresty jsou na jednu stranu přes čáru, ale jak jinak to řešit, když to nejde po dobrým?*“ (Petr, fanoušek zkoumaného klubu) I přes to se tedy domnívají, že mohou být účinným způsobem, jak některé jedince přimět ke změně svého chování a přemýšlení před tím, než se opět dopustí podobného prohřešku. K teoretické části práce bylo ověřeno, že tyto sankce a kampaně nejsou prozatím příliš účinné a je třeba přistupovat k více přísnějším opatřením a diskutovat o zavedení vzdělávacího systému pro fanoušky.

Podle fanoušků je jediným problémem v této situaci to, že jsou někdy trestána jednání, která nebyla zamýšlena jako rasistická. „*Tresty jsou dle mě někdy až přehnané, a hlavně opravdu ve většině těchto případů se o rasismus nejednalo, bohužel společnost to tak vzala a klub, aby nebyl za špatné a vyhl se kritice společnosti, tak udělil tresty a vlastně je vše v pořádku. Je to pouze výsledek dnešní doby.*“ (Jiří, fanoušek zkoumaného klubu) To může vést k frustraci u fanoušků, kteří cítí, že jsou nespravedlivě potrestáni, protože jejich jednání bylo interpretováno jako rasistické. Na druhé straně ale není takové chování ospravedlňující a nevěří, že by existovaly nějaké jiné účinné kroky k řešení rasismu na stadionech, a tak se domnívají, že pokuty jsou nejlepší možností, jak se vypořádat s těmito problémy. Ohledně alternativních cest k předcházení rasismu jsou fanoušci také v některých případech skeptičtí. „*Je to takové, že spíš to nepomáhá a možná bych ještě řekl, že to je spíš ta druhá strana než pomoci, že se na ten problém tak trochu*

víc poukazuje. Ale nemohu posoudit, když s tím pocitem platit vysokou pokutu nemám zkušenosti.“ (Adam, fanoušek zkoumaného klubu)

5.4. Rasistické chování fanoušků v osobním životě

V rámci této kapitoly jsem se zaměřila na to, jak se liší vnímání rasismu fanoušků v jejich osobním životě a v rámci projevů na stadionech. Nejenom, že je to jeden z cílů práce, také díky tomu bylo možné verifikovat faktory, které ovlivňují rasistické projevy fanoušků. Důležitost tohoto tématu je nezanedbatelná, neboť rasismus představuje vážný problém v oblasti fotbalu a jeho projevy na stadionech mohou mít negativní dopad nejen na hráče, ale i na celé fotbalové prostředí. Analýza může pomoci při hledání řešení tohoto problému a přispět ke zlepšení atmosféry na sportovních akcích.

Zástupce klubu se domnívá, že stejné předsudky a diskriminační chování budou mít fanoušci nejen na stadionu, ale i ve svém osobním životě. *„Stejně rasistické řeči jako mají na stadionu, budou vést i mimo tribunu, dokážu si představit, že se dívají na film, kde záporák je černý pleti, tak mu okamžitě začnou říkat ty černá kundo.“* (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Nicméně, se domnívá, že tito fanoušci jsou schopni takového jednání pouze v případě, když nejsou sami, ale pohybují se ve větším počtu lidí. *„Člověk by to sám jdoucí na ulici neudělal, ale když má za zády tu anonymitu tribuny nebo davu, tak mu nic nebrání to neudělat.“* (Zástupce představenstva zkoumaného klubu) Tento názor je založen na předpokladu, že pocit anonymity pro fanoušky může vyvolávat větší pocit bezpečí pro vyjádření svého názoru a projevů nenávisti. To naznačuje, že fanoušci se mohou cítit odvážnější v projevu svých rasistických nebo diskriminačních názorů ve větším společenství, kde si myslí, že mají více opory a souhlasu.

S takovým názorem na druhé straně fanoušci nesouhlasí. Dle výpovědí se ve svém osobním životě k rasistickému chování nepřiklání tak, jako na stadionu. Většina dotázaných v rozhovoru uvedla, že dokonce mají mezi svými přáteli i lidi jiné pleti. *„Já osobně jako člověk, ne jako fanoušek, nerozlišuji lidi podle barvy pleti, ale podle jejich chování. Bohužel, opravdu jsem se v životě setkal se špatným chováním osob jiné barvy pleti, ale samozřejmě jsem ve svém životě znal i lidi, kteří se chovali v pohodě a byli jsme kamarádi.“* (David, fanoušek zkoumaného klubu) To naznačuje, že fanoušci vnímají, že chování na stadionu není zrcadlem jejich skutečných postojů a vztahů ve svém osobním

životě, ve kterém ke každému jedinci přistupují na základě jejich chování a vzájemných sympatií.

„Měl jsem kamaráda černocha z Alžíru, a to přátelství teda skončilo tím, že on byl deportován, protože tady přepadl obchod se zbraněmi a v tu chvíli prostě jsem se nad tím zamýšlel, že ti lidé jsou prostě odlišní, mají jiné myšlení, jinou povahu. Určité předsudky vůči nim mám, ale když potkám člověka tmavé pleti ve svém osobním životě, někde tak rozhodně na něho nebudu plivat, házet po něm citrony. Nemám čas se zabývat tím, proč támhle jde po ulici černochoch, když jsme v Evropě.“ (Tadeáš, fanoušek zkoumaného klubu)

Fanoušci se zdají nepřístupovat k fenoménu rasismu ve svém osobním životě stejným způsobem jako na stadionu. Je zřejmé, že jisté obavy z odlišnosti jsou u nich zakořeněné přirozeně, a to se projevuje i v jejich chování. Během sportovních utkání se fanoušci často dostávají do silně emocionálních stavů, které ovlivňují jejich chování stejně jako anonymní tribuny a prostředí stadionů. Tyto faktory mají velkou roli v projevech rasismu a jiného nedovoleného chování, které jinak v životech fanoušků nemají tak velkou hodnotu, jak se může na první pohled z tribun zdát.

5.5. Hranice rasismu v prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras

V prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras, lze říci, že hranice rasismu jsou v těchto skupinách velmi nejasné a neustále se posouvají. V těchto skupinách se často setkáváme s národnostními a rasovými urážkami, a to zejména vůči hráčům s odlišným původem, především tedy hráčů tmavé pleti. Hranice rasismu se v těchto skupinách často stanovují podle toho, co je v daném okamžiku „přijatelné“ a co je na druhé straně „přehnané“. To znamená, že pokud se v daném okamžiku skupina shodne (vědomě i nevědomě) na tom, že je nějaká urážka nebo projev nenávisti vůči určité skupině lidí „přijatelná“, může se stát součástí běžného projevu během utkání a velmi často dochází ke standardizování daného jednání, fanoušci jej začnou vnímat jako normální a nevnímají rasistický podtext, který může projev obsahovat.

Je důležité také zmínit, že v těchto skupinách existují lidé s různými názory a postoji k rasismu a diskriminaci. Někteří členové mohou být více zaujatí a ochotnější se zapojit do rasistických projevů, zatímco jiní se naopak snaží omezovat tyto projevy a působit v

rámci pravidel fair play. Závěrem lze tedy říci, že hranice rasismu v prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras jsou velmi nejasné a neustále se posouvají v závislosti na názorech a postojích jednotlivých členů těchto skupin. Nicméně, rasistické projevy jsou vždy nepřijatelné a kluby stanovené hranice, které jsou vymezeny proti jakémukoliv projevu fanoušků s rasistickým kontextem, jsou neměnné a striktně dané.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zaměřila na analýzu rasismu jako společenského fenoménu na stadionech České republiky. V závěru práce je důležité říci, že chování fanoušků na stadionu je ovlivněno mnoha faktory, mezi které patří dav, pocit anonymity tribuny, předsudky vůči hráčům tmavé pleti, na které jsou kladeny vysoké nároky v prostředí fotbalu, díky čemuž dochází k řadě různých projevů rasismu. Takové jednání se trestá, kluby a různé fotbalové asociace se jej snaží z prostředí fotbalových stadionů vymýtit. Výzkumem bylo zjištěno, že by se s rasismem mělo bojovat také vzděláváním fanoušků o problematice tohoto fenoménu, jelikož se jejich chování vědomě liší na stadionu, i mimo něj. Těchto výsledků se mi podařilo dosáhnout kvalitativním výzkumem.

Zároveň bych chtěla poukázat na to, že téma rasismu na českých fotbalových stadionech zatím není velmi prozkoumanou oblastí a je nutné se této problematice věnovat více do hloubky, zaměřit se především na to, jakým způsobem je možné rasismus na fotbalových stadionech a obecně omezit na minimum a jak se mu vyvarovat i v jiných společenských oblastech. V budoucích výzkumech by bylo dobré zaměřit se na to, zda by měli fanoušci zájem o participaci na vzdělávacích programech ohledně lidských ras a problémech rasismu, jelikož jak vychází z mého výzkumu, je to jednou z možností, jak lze s tímto problémem bojovat. Zároveň si myslím, že účast v takovém programu by mohla být příjemnějším trestem, než právě sankce v podobě pokut a zákazů vstupů na stadionech, které se jako praktiky v boji proti rasismu na tribunách využívají v České republice nyní a mohla by mít větší účinnost.

Dále je důležité poukázat na to, že v praxi se vymezení rasismu od získané teorie neliší a fanoušci jsou si vědomi všech faktorů, které doprovázejí jejich rasistické chování. Fenomén rasismu se na stadionech v České republice objevuje, ale je důležité konstatovat, že fanoušci ve svých osobních životech s rasismem příliš nesympatizují, ale jsou ovlivněni nejen prostředím, kterému jsou v rámci navštěvování fotbalových stadionů vystaveni, ale také společenskými jevy, které ovlivňují rasismus jako takový, médii i předpoklady deviantního chování fanoušků, kterým jsou vystaveni.

Cílem mé práce bylo zodpovědět výzkumnou otázku: „*Jak se konstruuji hranice rasismu v prostředí českých fotbalových Hooligans a Ultras?*“. Odpověď na tuto otázku zní, že hranice rasismu jsou velmi proměnlivé na základě velikosti fanouškovské základny

klubu a jeho popularity mezi veřejností a médii. Plošně se ale s rasismem můžeme setkat na všech stadionech v České republice. Rasistické chování podmiňuje dav a anonymita s davem spojená, prostředí stadionu a rivalita mezi kluby a konkrétními sportovními výkony hráčů tmavé pleti, na které fanoušci přihlížejí a používají rasovou diskriminaci jako záminku k urážení hráče.

Zároveň je do odpovědi na výzkumnou otázku důležité zmínit, že diváci mají různé představy o tom, co je považováno za rasismus, zatímco kluby mají hranice jasně vymezené. Kluby tedy považují za rasismus jakýkoliv náznak diskriminace na základě barvy pleti či národnosti, proto je pro ně důležité jednat rychle a účinně a každý náznak rasismu patřičně potrestat, aby se rasismus na stadionech potlačil, zatímco fanoušci mnohdy své jednání jako rasistické nevnímají a nesouhlasí s tvrzením klubu. Fanoušci vnímají jako rasistické chování především fyzické napadání či jeho vybízení a staví se k názoru, že kluby jejich jednání špatným způsobem připisuje rasistickým výročkům.

Závěrem lze tedy říci, že hranice rasismu na stadionech v ČR jsou velmi nejasné a často se liší mezi jednotlivými fanoušky a kluby. Je nutné pracovat na tom, aby byly tyto hranice jasněji definovány a aby bylo rasistické chování na stadionech jednoznačně odsuzováno. Pouze tak lze zajistit, aby fotbalové zápasy byly pro všechny fanoušky příjemným zážitkem bez jakýchkoli projevů diskriminace a rasismu.

Seznam použité literatury a zdrojů

Anderson, P. M. 1996. „Racism in Sports: A Question of Ethics.“ *Marquette Sports Law Journal* (6): 357.

Chmelík, J. 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty: stručná historie*. Praha: Linde.

Clair, M., S. J. Denis. 2015. „Racism, Sociology of.“ *The International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (19):857-863, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32122-5>.

Dacík, T. 2001. *Člověk a rasa*. Brno: CERM.

Fredrickson, G. M. 2003. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art.

Goldblatt, D., A., J. 2010. *Kniha fotbalu: ligy, týmy, taktiky, pravidla*. Praha: Knižní klub.

Golash-Boza, T. 2016. „A Critical and Comprehensive Sociological Theory of Race and Racism.“ *Sociology of Race and Ethnicity* 2 (2): 129-141, <https://doi.org/10.1177/2332649216632242>.

Hamar, E, C. Szaló, E. Šlesingerová. 2007. „Konceptualizace pojmů rasa a rasismus: Sociologický pohled.“ *Sociální studia / Social Studies* (4): 7-21, <https://doi.org/10.5817/SOC2007-4-7>.

Human Rights Council. 2021. „Racism, racial discrimination and the right to development.“ Tematická studie *expertního mechanismu pro právo na rozvoj*. 28.9.2021.

Linková, M. Nedatováno. *Když chcete kvalitu, je třeba afirmativní akce* [online]. NKC – Gender a věda [cit. 2023-2-20]. Dostupné z: <https://genderaveda.cz/kdyz-chcete-kvalitu-je-treba-afirmativni-akce/>.

Kamín, T., T. Machalová. 2003. *Kritika rasy a rasismu*. Brno: Masarykova univerzita.

Katsarová, I. 2021. „Boj proti diskriminaci ve sportu.“ Briefing *Evropské parlamentní výzkumné služby*. Červenec 2021.

Kryl, M., M. Suchánek, J. Smolík. 2011. *Rasismus, antisemitismus, holocaust: evropská dimenze subkultury*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Mareš, M., M. Suchánek, J. Smolík. 2004. *Fotbalové chuligáni: evropská dimenze subkultury*. Brno: Centrum strategických studií.

Meacham, J. 1996. „Mind, Society, and Racism.“ *Human Development*. 39 (5): 301-306, <https://doi.org/10.1159/000278482>.

Nikl J., P. Volevecký. 2007 *Divácké násilí*. Praha: Vydavatelství PA ČR.

Pager, D. H. Shepherd. 2008. „The Sociology of Discrimination: Racial Discrimination in Employment, Housing, Credit, and Consumer Markets.“ *Annual Review of Sociology*. 34(1): 181-209, <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131740>.

Průcha, J. 2004. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. Praha: Portál.

Sassoon, V. 2010. „Sport & discrimination: the media perspective.“ Kampaň *Rady Evropy*. Strasbourg.

Slepička, P., J. Pekárek, J. Koliš. 1990. *Sportovní diváctví: Rozbor negativních jevů na stadiónech: Prevence proti diváckým výstřelkům*. Praha: Olympia.

Smolík, J. 2007. *Černobílý fotbalový svět*. [online]. Listy [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=076&clanek=060713>.

Smolík, J. 2008. *Fotbalové chuligánství: historie, teorie a politizace fenoménu*. Karlovy Vary: Zdeněk Plachý.

Strang, L., G. Baker, J. Pollard, J. Hofman. 2018. „Violent and Antisocial Behaviours at Football Events and Factors Associated with these Behaviours: A rapid

evidence assessment.“ *Rand Corporation*. RR-2580-QAT,
<https://doi.org/10.7249/RR2580>.

Šmausová, G. 1999. „The Concept of Race: A Construction of Racial Discourses.“ *Czech Sociological Review*. 35(4): 433-446,
<https://doi:10.13060/00380288.1999.35.4.04>.

Thomas, W. I., D. S. Thomas. 1928. *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York, NY: Knopf.

Úřad vlády ČR. 2021. „Vládní strategie rovnosti a odstraňování bariér důstojného života LGBTI+ lidí v ČR 2021–2026.“ Vládní strategie *Výboru pro sexuální menšiny Rady vlády pro lidská práva*. Duben 2021.

Veverková, M., M. Kyselá, I. Cuker. 2021. *Výzkum postojů mladých Čechů k lidským právům a právům ohrožených menšin* [online]. HateFree [cit. 2023-3-26]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/clanky/vyzkum-postoju-mladych-cechu-k-lidskym-pravum-a-pravum-ohrozenych-mensin-2>.

WOLF, J. 2000. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum.

Resumé

Racism is the most typical problem in football nowadays and stadiums in the Czech Republic are no exception, but there are several factors that can influence this behaviour of fans. In this research I analyse the phenomenon of racism in Czech football stadiums and try to define how this problem is constructed in this environment. Finally, I conclude that the behaviour of fans in stadiums and in their personal lives is very different and the reason for this is the social environment and the security measures that football stadium stands have. It is important to address this problem and see how it could be prevented. I also come to the conclusion that the boundaries of racism are not defined and there are different views on the boundaries of racism by football fans and the club, which may be another problem that may be causing racism in football stadiums in the Czech Republic. During the course of the research the topic of how racism in stadiums could be prevented came up and should be explored more.

Seznam použitých zkratk

FAČR – Fotbalová asociace České republiky

FARE – Fotbal proti rasismu v Evropě (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Football Against Racism in Europe)

FIFA – Mezinárodní federace fotbalových asociací (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Fédération Internationale de Football Association)

FIFPRO – Mezinárodní federace asociací profesionálních fotbalistů (přeloženo z originálního znění ve francouzském jazyce – Fédération Internationale des Associations de Footballeurs Professionnels)

UEFA – Unie evropských fotbalových asociací (přeloženo z originálního znění v anglickém jazyce – Union of European Football Associations)

Přílohy

Příloha č.1. – Struktura rozhovoru s fanoušky

- *Rozhovory s fanoušky Ultras a Hooligans*
 - Anonymní
 - 10 respondentů
 - Představení sebe a výzkumu, informování o nahrávání audio nahrávky, poděkování
 - Otázky:
 - *Věk*
 - *Jaká je vaše současná hlavní role ve fotbale?*
 - *Navštěvujete pravidelně zápasy Vašeho klubu?*
 - Domáci/venkovní
 - Jak dlouho
 - *Co je podle Vás rasismus? / Jak byste popsal rasismus?*
 - *Jak byste vymezil projevy rasismu na stadionu?*
 - Jedná se vždy o rasismus?
 - Co je podle Vás za „hranici“?
 - *Jak se změnila četnost rasismu v klubu v posledních letech?*
 - *Co Vás nebo ostatní/jiné fanoušky vede k tomu, vyjadřovat se rasisticky?*
 - Kdo se projevuje rasisticky? Všichni nebo pouze nějaká určitá skupina?
 - *Liší se chování fanoušků Vašeho příslušného klubu od jiných týmu v ČR? Jak? Proč?*
 - *Liší se chování fanoušků českých fotbalových týmů od fanoušků jiných evropských soutěží?*
 - *Někteří fanoušci klubu preferují nemít v klubu hráče tmavé pleti, proč?*
 - Vnímáte rozdíl mezi hráčem tmavé pleti Vašeho týmu a týmu soupeře?
 - Rozdíl mezi hráči černé pleti a bílých hráčů?
 - *Liší se Vaše chování vědomě na stadionu a v osobní životě?*

- Zachoval byste se stejně k osobě např. v hospodě nebo kdekoliv na veřejnosti, jako ke hráči?
- Proč?
- *Jak byste vymezil projevy rasismu fanoušků mimo stadion?*
- *Jak vnímáte jiné rasy ve svém osobním životě?*
 - Přátelé, kolegové, náhodný kolemjdoucí

Příloha č. 2. – Struktura rozhovoru se zástupcem představenstva klubu

- ***Rozhovor se zástupcem představenstva klubu***
 - Anonymní
 - Rozhovor v kanceláři stadionu
 - Představení sebe a výzkumu, informování o nahrávání audio nahrávky, poděkování
 - Otázky:
 - *Jaká je Vaše pozice v klubu?*
 - Jak dlouho, náplň práce
 - Máte přehled k danému tématu, událostech
 - *Vyskytuje se v příslušném klubu na tribunách rasismus?*
 - *Co je podle Vás rasismus?*
 - *Jak byste vymezil projevy rasismu na stadionu?*
 - Jedná se vždy o rasismus?
 - *Proč si myslíte, že se fanoušci vyjadřují rasisticky?*
 - Je pro fanoušky podle Vás rozdíl mezi hráči domácího týmu a týmu soupeře?
 - *Jak se změnila četnost rasismu v klubu v posledních letech?*
 - *Myslíte si, že je rasismus ve fotbale rozšířený i mimo stadiony?*
 - *Myslíte si, že se projevy rasismu v jiných prvoligových klubech ČR liší?*
 - Větší, menší, způsob projevu
 - *Dokázal byste porovnat rasismus na stadionech v ČR s jinými evropskými soutěžemi?*
 - Je to běžné v Evropě, je to v jiné zemi horší

- *Jak hodnotíte účinnost antirasistických skupin, které se angažují ve fotbale?*
 - (Např. Anglie, No to racism)
- *Myslíte si, že je téma rasismu na fotbale, které by se mělo řešit?*
 - Popř. Snaží se proti tomu klub/y bojovat
 - Dá se tomu zabránit, omezit
 - Jak?
- *Jaký je podle Vás přiměřený trest pro rasistického fanouška?*